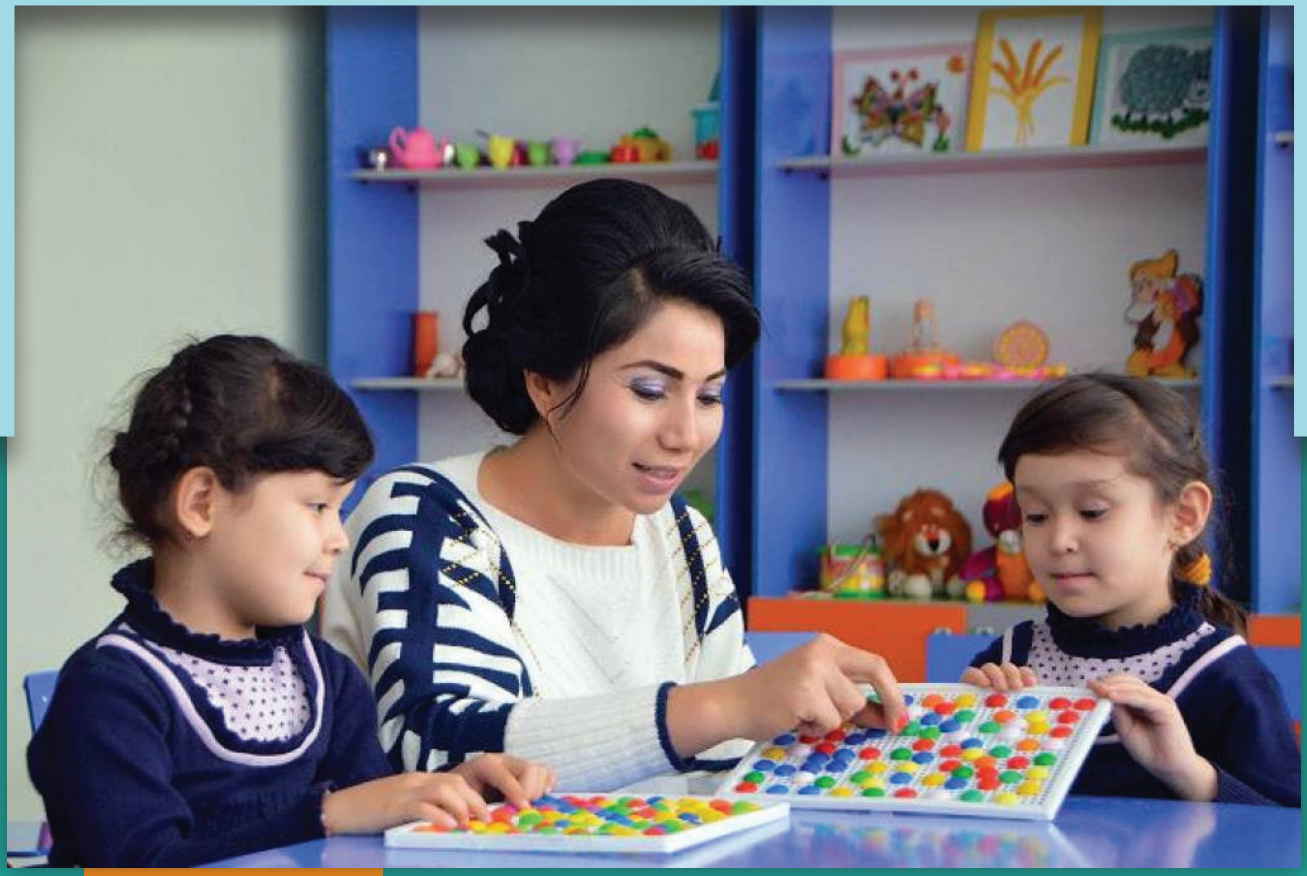
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(3)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 416 sahifa,
13-noyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDİTORİAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA SODERJANIE CONTENTS

MUNDARIJA

Teaching English Grammar as a Product in Grades 5–8: A Teacher-Controlled Model for Integrating Artificial Intelligence 10
Veronica Khatamova

Русский язык как средство формирования профессиональной компетентности будущих специалистов 15
Мусаева Амина Караматовна

Сопоставление русской и узбекской литературной критики 23
Шакирова Гулмира Рашидовна

The Impact of Group Discussion on Developing Students' Speaking Skills in EFL Context 31
Tursunboyeva Saodat Ravşanbek qizi

Поэтика дегуманизации в прозе М. А. Булгакова и Назара Эшонкула: сравнительно-типологический анализ 36
Болтаева Дильноза Руслановна

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining metodik tayyorgarligini şakllantirişda multimodal ta'lim resurslarining örni 41
Koziyeva Fazilat Sadullayevna

Sun'iy intellekt va adaptiv ta'lim texnologiyalari integratsiyasi asosida boşlanğiç sinf öquvçilarining individual öqiş kompetensiyalarini rivojlantiriş 48
Öktamova Mehrigiyo A'zamovna

Didactic Possibilities of Activating Primary School Pupils' Cognitive Processes in Literacy Reading Lessons 55
Maxmudova Nigora Hikmatovna

Opportunities of Practice-Oriented Education in Developing the Pedagogical Mastery of Future Primary School Teachers 61
Şukurova Madina Öktam qizi

Своеобразие методов рки: между универсальной методикой и национально-ориентированной практикой 67
Raximova Norbish Sharopovna

Ösmirlik davrida raqamli texnologiyalardan foydalanişning diqqat barqarorligiga ta'siri 74
Abdullayeva Mahfuza Ollabergan qizi

Neyropedagogik yondaşuv asosida bölajak tarbiyaçilarning mantiqiy fikrlaşini rivojlantiriş texnologiyasi 81
Ibrohimova Xadiça Masumjon qizi

Maktabgaça va boşlanğiç matematik ta'lim uzviyligi va izçilligini ta'minlaşning innovatsion modeli 83
Qozaqova Karimaxon Mamajonovna

Использование инновационных средств при обучении длительно болеющих детей 90
Рустамова Нозима Фазлиддиновна, Баходирова Камола Комиловна, Хошимова Гулзода Ойбековна

Bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostikaning örni 93
Baxrillayeva Moxiçexra Raxmatillayevna

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilarni tabiatga qiziqtiriş asosida tadqiqotçilik könikmalarini şakllantirişning didaktik mazmuni 98
Elmuratova Dilrabo Muhammatovna, Jabbarova Şahodat Ibrohim qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda irodaviy sifatlarni şakllantiriş metodikasi 103
Hazratqulova Munira

Maktabgaça yoşdagi bolalarga universal design for learning (UDL) modeli asosida ta'lim beriş imkoniyatlari 106
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna

Multimodal ta'lim muhitida yuqori sinf öquvçilarining madaniy-intellektual rivojlaniş mezonlari va tarkibiy tuzilmasi 110
Qliçeva Gözal Çorşanbiyevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining öquvçilarda ijodiy fikrlaşni şakllantirişdagi progresiv ahamiyati 116
Raimberdiyeva Guliza Uluğbek qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda öyin faoliyati orqali taşkilotçilik könikmalarini şakllantiriş 121
Rizayeva Gulnora Botirovna, Ortikova Xurşida Bahritdin qizi

Videoanaliz texnologiyalaridan foydalaniş orqali boşlanğiç tayyorgarlik bosqiçidagi uzunlikka sakrovçilarning sakraş texnikasini takomillaştiriş..... 127
Rözimatova Şohista

Tibbiyotni öqitiş pedagogikasi va tibbiy psixologiyaning özaro boğliqligi..... 132
Rustamova Surayyoxon Şoxobovna

Bolalarda matematik öyinlar orqali predmetlarning ölçami va ularni ölçaş haqidagi tasavvurlarni şakllantiriş..... 137
Sobirova Nigora Boburovna

Ta'limiy faoliyat orqali örta yoş guruh bolalarida mehnat könikmalarini şakllantirişning pedagogik asoslari... 141
Şokirova E'zoza

Maktabgaça ta'limda öyin texnologiyalarining bolalar ijtimoiy-emotsional rivojlanişidagi ahamiyati..... 146
Turdiyeva Mohira Juraqulovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarda ekologik tarbiyani şakllantirişning pedagogik asoslari 154
Xasanova Shahnoza Quychi qizi

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarning kommunikativ sifatlarini şakllantiriş..... 157
Xöjamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Shonazarova Madina Farhod qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar submadaniyatining şakllaniş mexanizmlari va pedagogik omillari..... 161
Xudoyberdiyeva Şoxista Eliboyevna

Jismoniy tarbiya va sport ta'limini raqamlaştirişda sun'iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlari..... 166
Yuldaşov Zafarjon Şuxratovich

Диалог культур русскоязычной прозы современных писателей узбекистана: новый подход 171
Чернова Татьяна Алексеевна

Культурная семантика как условие языковой компетентности..... 175
Ширбачеева Лейла Сухробовна

Pedagogik improvizatsiya könikmalarini şakllantirişning nazariy-metodik jihatlari 178
Satvaldiyeva Nilufar Zoyirjon qizi

Hujayraning kimyoviy tarkibi: "Oqsillar va DNK" mavzusini konseptual vizual skraybing va syujetli hikoyaçilik integratsiyasi asosida öqitiş 184
Toştemirova Muazzam Akmaljonovna, Musayeva Ma'sumaxon Mahammadjon qizi

Muvaffaqiyatli rahbar ayol obrazini şakllantirişning tadqiq etilişi..... 187
Xudoyqulova Gulşoda Baxronovna

Технология развития диагностической деятельности будущих учителей на основе компетентностного подхода 190
Насырова Зарина Мунировна

Zamonaviy stomatologiyada xalqaro tibbiy terminologiyaning şakllanişi va rivojlanişi 195
Rustamov Kamronbek Ravşanbek öğli, Minavarova Gavhar Mukimjonovna

Talabalarda ta'lim menejmentini taşkil etişning ijtimoiy-psixologik omillari 198
Utamurodova Gulçexra Narbayevna

Factors Associated With Chinese Language Learning Motivation Among Uzbek University Students in China: a Mixed-Methods Study 202
Abboskhon Azatkhanov, Feng Xue

"Bolalar jismoniy tarbiyasi" fanini öqitiş jarayonida sport maşğulotlari orqali bölajak murabbiylarda kasbiy kompetensiyani şakllantirişning pedagogik imkoniyatlari 211
Törayev Axrorbek Tojdinovich

Basketbolçilarning texnik-taktik tayyorgarligini takomillaştirişning pedagogik usullari.....216
Ergaşov Qahramonjon Asqaroviç

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Maktabgaça yoşdagi bolalar ta'lim-tarbiyasini rivojlantirişda integratsiyaning örni 220
Açilov Ötkir Isomitdinoviç, Karimova Uzlifat Halimjon qizi

Raqamli transformatsiya ta'sirida özbek tilida retronimlarning şakllanişi 228
Anvarova Mohiçehraxon Jahongir qizi

Bölajak muhandislarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirişda cdio texnologiyasi va sanoat integratsiyasining samaradorligi 232
Ğafforov Hasan Ravşanoviç

Nodavlat maktabgaça ta'lim taşkilotlari rahbarlarida strategik boşqaruv kompetensiyalarini şakllantiriş metodikasi 236
Baxronov Rustam Rajaboviç

Jamoaviy sport turlarida şaxslararo munosabatning ijtimoiy-psixologik tahlili 240
Mavlanov Donyor Ergaş öğli

Jismoniy tarbiya maşğulotlarini takomillaştiriş orqali talabalar jismoniy tayyorgarligini rivojlantiriş 244
Qurbonaliyev Ruzamurod Safaralizoda

Tayyorlov guruhlari tarbiyalanuvçilari faoliyatini integratsiyalaşgan holda taşkil etiş muammosi 248
Azamatova Dildora Shuxrat qizi

Work-Life Balance and Teacher Burnout: A Survey-Based Study in Uzbekistan 255
Buriyeva Nilufar Anvar qizi, Fattohova Sevara Zoxid qizi, Anarbayeva Malika Alisher qizi, Salimova Zukhra Sodiq qizi

Til va nutq markazida kvest texnologiyasi asosida bolalarning monologik nutqini şakllantiriş 260
Durdiyeva Mohinur Adilbek qizi

Zamonaviy özbek qizlarida oilaviy hayotga oid tasavvurlarning etnopsixologik xususiyatlari 264
Nurmetova Şohista

Работа с художественным текстом на занятиях русского языка как иностранного 268
Хамраева Дилрабо

Maktabgaça ta'lim taşkilotida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 275
Raxmatova Gulnoz Komilovna

"Ming bir keça" asarining özbekça matnida poetik makon va zamonning lingvistik ifodalanişi 281
Mirzoyeva Yulduz Yusup qizi

Talabalarda ekologik ongni rivojlantirişning ijtimoiy-psixologik determinantlari va psixologik mexanizmlari 286
Muhayyo Karimova

Talabalarning öquv faoliyatiga moslaşuvidagi emotsional zöriqişlarning psixokorreksiyasi 291
Kozimova Nigora Abduqahorovna

Talabaning kun tartibini loyihalaş - soğlom turmuş tarziga tayyorlaşning amaliy vositasi sifatida 296
Mamajonov Baxromjon Baxodirjon öğli

Stresga bardoşlilikni ta'minlovçi içki psixologik resuslar va ularni şakllantiriş qonuniyatlari 301
Saparboyeva Indira Rustam qizi

Jismoniy faollikni rivojlantirişda oliy ta'lim muassasasi sport infratuzilmasidan raqamli bron tizimi orqali foydalaniş samaradorligi 306
Zulunxöjayev Ma'rufjon Ma'murjon öğli

Verbal Creativity in EFL Writing: Concept, Measurement and Teaching Approaches 312
Baratova Gulsevar Otabekovna

10-11-sinf öquvçilarida kimyo fanidan tadqiqotçilik kompetensiyasining tarkibiy komponentlari va mezonlari 317
Botirova Sabogul Rahmatullayevna, Fayzullayeva Malika Ğayrat qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar nutqini rivojlantirişda multimedia texnologiyalaridan foydalaniş metodikasi 323
Muhsinova Shahlo Alişer qizi

Bölajak tarbiyaçilarni raqamli texnologiyalar asosida bolalar sahnalaştiriş faoliyatiga tayyorlaşning TPACK yondaşuviga asoslangan modeli 326
Ötamurodova Şohida Muhammadqulovna

Boşqaruv könikmalarining şakllanganlik darajasini monitoring qiliş va baholaş mezonlari 331
Jörayeva Nargiza Tairovna, Turğunboyeva Feruza Usanovna

Роль педагога в развитии коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста 336
Ширбачеева Гульчехра Шакировна, Акбарова Ёркиной Эгамбердиева

Raqamli jamiyatda pozitiv fikrlaş va pedagoglar faoliyatiga ta'sir etiş omillarining psixologik asoslari 341
Sattarova Şaxnozaxon Qöçqarovna

Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida komil inson tarbiyasi 345
Oripova Ruxşona

Talabalarni maktabgaça ta'lim taşkiloti va ota-onalar hamkorligi örtasidagi özaro munosabat şakllari 350
Turdiqulova Luiza Zayniddinovna

Boşlanğiç sinf öquvçilarida matnli masala yeçiş könikmasini şakllantiriş: bosqiçli metodik model va xatolar diagnostikasi 353
Quçqarova Sarvinoz Atamuratovna, Djumaniyozova Hilola

Ta'lim sifatini boşqarişda pedagogik monitoringdan foydalaniş 358
Ahmedov Xoşim Normamatoviç

Boşlanğiç ta'lim mazmunini integratsiyalaş asosida öquvçilarda meta-predmet kompetensiyalarini rivojlantirişning pedagogik asoslari 364
Norkulova Dilorom Oybekovna

Öquvçilarda jismoniy tarbiyaga içki motivatsiyasini şakllantirişning psixologik, pedagogik mexanizmlari 371
Azizova Sevara Salimjon qizi, Abdullayev Rustam Abduvaliyeviç

Özbek tili maşğulotlarida matn tahlili orqali lingvistik kompetensiyani şakllantiriş 377
Yuldaşeva Dilnoza Bekmurodovna

Bölajak filologlarning adabiy-tahliliy kompetensiyasini şakllantirişda didaktik asarlarning ahamiyati 381
Muradaliyeva Shahnoza Mahmudovna

Ösmirlik davrida qadriyat yönalişlarining şakllaniş xususiyatlari va psixologik-pedagogik tahlil 387
Davranova Gulbahor Numondjonovna

Öquvçilarida oilada kitobxonlik könikmasini rivojlantirişda qator olimlarimizning pedagogik qaraşlari 394
Maydonova Saboxat Sadulloyevna

Universitet 3.0 modeli şaroitida bölajak tarix fani öqituvçilarida tadqiqotçilik kompetensiyasini rivojlantiriş metodikasi 399
Amirova Gulmira Şadmanovna

Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega öquvçilar bilan işlaş samaradorligini oşiriş metod va texnologiyalari 404
Tuxtasinov Abror Rustamovich

Maktabgaça yoşdagi bolalarning tabiatga qiziqişlarini tarbiyalaşda pedagogning örni 407
A. A. Abdurashidov, Ne'matova Shahzodabegim Lazizxon qizi

Nutqida nuqsoni bölgan bolalarda tovuş talaffuzini korreksiyalaşda interaktiv va didaktik öyin texnologiyalarining samaradorligi 411
Baytileuova Gulzar Maxset qizi

BÖLAJAK FILOLOGLARNING ADABIY-TAHLILIY KOMPETENSIYASINI ŞAKLLANTIRIŞDA DIDAKTIK ASARLARNING AHAMIYATI

Muradaliyeva Shahnoza Mahmudovna
Andijon davlat pedagogika instituti tarbiyachi-pedagogi
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0004-9629-2438

Annotatsiya: Mazkur maqolada filologiya yönalişi talabalarida didaktik asarlar bilan işlaş kompetensiyasini rivojlantirişning metodik tizimini takomillaştiriş masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi mumtoz va zamonaviy didaktik asarlar ("Qutadğu bilig", "Qobusnoma", "Guliston", "Mahbub ul-qulub", "Zarbulmasal" kabi) bilan işlaş kompetensiyasining tarkibiy komponentlarini aniqlaş hamda ularni rivojlantiruvçi yaxlit metodik tizim modelini işlab çiqişdan iborat. Tadqiqot me'yoriy-huquqiy tahlil, öquv dasturlari va davlat ta'lim standartlarining kontent-tahlili, tizimli-struktur tahlil hamda qiyosiy-tipologik tahlil metodlariga tayangan holda amalga oşirildi. Natijalarga köra, didaktik asarlar bilan işlaş kompetensiyasi bilim (kognitiv), tahliliy-interpretatsion, metodik-kasbiy va ijodiy-amaliy komponentlardan taşkil topadi, ularni rivojlantiriş esa maqsad, tamoyillar, mazmun, metod-vosita-şakllar hamda natija-baholaş bosqiçlarini öz içiga olgan yaxlit metodik tizim doirasida samarali amalga oşiriladi. Maqolada taklif etilgan metodik tizim modeli oliy ta'lim amaliyotida qöllaş uçun konkret tavsiyalar bilan yakunlangan.

Kalit sözlar: didaktik asarlar, kompetensiya, metodik tizim, filologiya ta'limi, mumtoz adabiyot, adabiyot öqitiş metodikasi, kasbiy kompetentlik, öquv jarayoni, kompetensiyaviy yondaşuv, adabiy tahlil.

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of improving the methodological system for developing philology students' competence in working with didactic works. The main purpose of the study is to identify the structural components of the competence needed to work with classical and modern didactic works (such as "Qutadgu Bilig", "Qabusnama", "Gulistan", "Mahbub ul-Qulub", "Zarbulmasal") and to develop a holistic model of the methodological system for their development. The research relies on methods of normative-legal analysis, content analysis of curricula and state educational standards, systemic-structural analysis, and comparative-typological analysis. According to the results, the competence of working with didactic works consists of cognitive, analytical-interpretive, methodological-professional, and creative-practical components, and their development is effectively achieved within a holistic methodological system comprising the stages of goal, principles, content, methods-tools-forms, and outcome-assessment. The article concludes with concrete recommendations for applying the proposed model in higher education practice.

Key words: didactic works, competence, methodological system, philological education, classical literature, methodology of teaching literature, professional competency, educational process, competency-based approach, literary analysis.

Аннотация: В данной статье с научно-теоретической точки зрения проанализированы вопросы совершенствования методической системы развития у студентов-филологов компетенции работы с дидактическими произведениями. Цель исследования заключается в определении структурных компонентов компетенции работы с классическими и современными дидактическими произведениями ("Кутадгу билиг", "Кабуснаме", "Гулистан", "Махбуб ул-кулуб", "Зарбулмасал" и др.) и разработке целостной модели методической системы их развития. Исследование проведено с опорой на методы нормативно-правового анализа, контент-анализа учебных программ и государственных образовательных стандартов, системно-структурного и сравнительно-типологического анализа. Согласно результатам, компетенция работы с дидактическими произведениями включает когнитивный, аналитико-интерпретационный, методико-профессиональный и творческо-практический компоненты, а их развитие эффективно осуществляется в рамках целостной методической системы, охватывающей этапы цели, принципов, содержания, методов-средств-форм и результата-оценивания. Статья завершается конкретными рекомендациями по применению предложенной модели в практике высшего образования.

Ключевые слова: дидактические произведения, компетенция, методическая система, филологическое образование, классическая литература, методика преподавания литературы, профессиональная компетентность, учебный процесс, компетентностный подход, литературный анализ.

KIRIŞ

Milliy va jahon adabiyotining bebaho namunalari sirasiga kiruvçi didaktik asarlar inson va jamiyat hayotidagi axloqiy-falsafiy masalalarni badiiy vosita orqali yoritiş bilan birga, öquvçi-tinglovçini bevosita tarbiyalaş maqsadini ham közlaydi. "Didaktika" atamasining ilmiy muomalaga kiritilişi Yan Amos Komenskiyning maşhur "Buyuk didaktika" (1657) asari bilan boğliq bölib [6], u ta'lim jarayonini maqsadli, tizimli va qonuniyatlarga asoslangan jarayon sifatida ilmiy asoslab bergan edi. Şarq mumtoz adabiyotida esa bu an'ana ança qadimdan mavjud: Yusuf Xos Hojibning "Qutadğu bilig", Kaykovusning "Qobusnoma", Sa'diy Şeroziyning "Guliston" va "Böston", Alişer Navoiyning "Mahbub ul-qulub", Gulxaniyning "Zarbulmasal" kabi asarlari nafaqat badiiy-estetik, balki çuqur pedagogik-axloqiy salohiyatga ega bölib, ular asrlar oşa xalqimizning tarbiya falsafasini şakllantirib kelgan.

Didaktik asar tuşunçasi tor ma'noda faqat "pand-nasihat asari" sifatida emas, balki keng ma'noda badiiy şakl orqali muayyan ğoyaviy-axloqiy mazmunni maqsadli yetkazişga qaratilgan asar sifatida talqin etiladi. Bunday asarlarning özига xosligi şundaki, ularda badiiylik va tarbiyaviylik uzviy uyğunlaşgan bölib, bu xususiyat ularni öqitiş jarayonida alohida metodik yondaşuvni talab qiladi: oddiy badiiy matnni tahlil qilişdan farqli ölaroq, didaktik asar bilan işlaş talabadan nafaqat estetik idrok, balki asardagi axloqiy-falsafiy ğoyani anglaş va uni zamonaviylik bilan boğlay oliş qobiliyatini ham talab etadi.

Filologiya yönalişi talabalari kelajakda nafaqat adabiyotşunos, balki köpinça adabiyot öqituvçisi sifatida faoliyat yuritadilar. Şu bois ularda didaktik asarlarning ğoyaviy-badiiy mohiyatini çuqur anglaş, ularni zamonaviy pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qiliş hamda kelgusi kasbiy faoliyatida öquvçilarga samarali yetkaziş kompetensiyasini şakllantiriş oliy filologik ta'limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada aynan uşbu kompetensiyani rivojlantirişning metodik tizimini takomillaştiriş masalalari körib çiqiladi.

Didaktik janr jahon adabiyotida ham keng tarqalgan bölib, qadimgi yunon adibi Ezop masallaridan tortib, I. A. Krilov masallarigaça bölgan an'ana insoniyatning umumiy tarbiyaviy tafakkur tarzini aks ettiradi. Biroq özbek-fors mumtoz adabiyotidagi didaktik asarlar, xususan, "Qobusnoma" va "Guliston" kabi asarlar nasr va nazmning uyğun qorişiği, teran falsafiy-tasavvufiy qatlamlari bilan jahon didaktik adabiyotida alohida öringa ega. Şu bois filologiya talabalarining bu asarlar bilan işlaş kompetensiyasi nafaqat milliy, balki qiyosiy adabiyotşunoslik nuqtayi nazaridan ham muhim kasbiy könikma hisoblanadi.

Özbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim töğrisida"gi ÖRQ-637-son[1] Qonunida [1] ta'lim sifatini oşiriş, öquv jarayoniga kompetensiyaviy yondaşuvni joriy etiş hamda bitiruvçilarning kasbiy tayyorgarlik darajasini zamon talablariga muvofiqlaştirişga oid huquqiy asoslar belgilangan.

Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "Özbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgaça rivojlantiriş konsepsiyasini tasdiqlaş töğrisida"gi PF-5847-son[2] Farmonida [2] oliy ta'lim sifatini oşiriş, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etiş, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlaş hamda öquv jarayonini takomillaştiriş ustuvor yönalişlar sifatida belgilangan.

Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantiriş çora-tadbirlari töğrisidagi PQ-2909-son[3] qarorda [3] ham öquv dasturlarini zamon talablariga moslaştiriş, amaliy-kasbiy könikmalarni rivojlantiruvçi metodik tizimlarni joriy etiş zarurligi qayd etilgan.

Zamonaviy raqamli-axborot muhitida yoşlarning kitobxonlik madaniyati va klassik matnlar bilan mustaqil işlaş könikmalari susayib borayotgani köplab pedagogik tadqiqotlarda alohida taşviş bilan qayd etilmoqda. Bunday şaroitda filologiya yönalişi talabalarining didaktik asarlar bilan işlaş kompetensiyasini maqsadli va tizimli ravişda rivojlantiriş, buning uçun ilmiy asoslangan metodik tizim işlab çiqiş nafaqat kasbiy, balki umummilliy ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Adabiyot öqitiş metodikasi sohasida Q. Husanboyeva va R. Niyozmetovaning "Adabiyot öqitiş metodikasi" darsligida [4] adabiy asarlarni tahlil qiliş va öqitişning umumdidaktik tamoyillari, metodlari hamda vositalari tizimli yoritilgan.

Adabiyotşunos Q. Yöldoşevning ilmiy-tanqidiy işlarida [5] badiiy matnni sinçilik nuqtayi nazaridan çuqur tahlil qilişga alohida e'tibor qaratilgan. Mazkur yondaşuv didaktik asarlarning köp qatlamli ğoyaviy mazmunini oçib berişda muhim nazariy-metodik asos bölib xizmat qilişi mumkin.

Kompetensiyaviy yondaşuvning umumnazariy asoslari xorijiy pedagogika fanida I. A. Zimnyaya [7] va A. V. Xutorskoy [8] tomonidan keng örganilgan. I. A. Zimnyaya kompetentlikni şaxsning bilim, könikma va şaxsiy sifatlarini muayyan faoliyat jarayonida namoyon eta oliş qobiliyati sifatida talqin qiladi. A. V. Xutorskoy esa

1 https://lex.uz/docs/-5013007
2 https://lex.uz/doc-passport/-4545884
3 https://lex.uz/ru/docs/-3171590

"kompetensiya" va "kompetentlik" tuşunçalarini farqlab, birinçisini me'yoriy talablar majmui, ikkinçisini esa şaxsning egallagan bilim va könikmalarini amaliy faoliyatda namoyon etiş xususiyati sifatida izohlaydi.

Mavjud tadqiqotlarda umumiy adabiyot öqitiş metodikasi hamda kompetensiyaviy yondaşuvning nazariy masalalari keng yoritilgan. Şu bilan birga, filologiya yönalişi talabalarida didaktik asarlar bilan işlaş kompetensiyasini rivojlantirişning yaxlit metodik tizimini takomillaştiriş masalalarini yanada çuqurroq örganişga ehtiyoj mavjud. Xususan, didaktik asarlarning mazmuniy va janriy xususiyatlarini hisobga olgan holda, talabalar kompetensiyasini rivojlantirişga xizmat qiluvçi metodik yondaşuvlarni tizimlaştiriş muhim ahamiyat kasb etadi.

Şuningdek, rus-sovet pedagogika-psixologiya maktabida L. S. Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan "yaqin rivojlaniş zonasi" nazariyasi öquvçi yoki talabaning mustaqil bajara oladigan vazifalari bilan murabbiy kömagida bajara oladigan vazifalari örtasidagi farqni hisobga oliş zarurligini asoslaydi. Uşbu nazariy yondaşuv didaktik asarlar bilan işlaş jarayonida ham muhim ahamiyatga ega bölişi mumkin. Jumladan, talabalarning dastlabki mustaqil idrok darajasidan boshlab, ularning tahliliy va ijodiy salohiyatini bosqiçma-bosqiç rivojlantiriş mazkur nazariyaning amaliy qöllaniş yönalişlaridan biri sifatida qaralişi mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning maqsadi filologiya yönalişi talabalarida didaktik asarlar bilan işlaş kompetensiyasining tarkibiy komponentlarini aniqlaş hamda ularni rivojlantirişga xizmat qiluvçi yaxlit metodik tizim modelini işlab çiqişdan iborat.

Tadqiqotda me'yoriy-huquqiy tahlil (davlat ta'lim standartlari va öquv dasturlarining kontent-tahlili), tizimli-struktur tahlil (kompetensiya komponentlari va metodik tizim bosqiçlarini aniqlaş), qiyosiy-tipologik tahlil (turli davrlarga oid didaktik asarlarning janr va mazmun xususiyatlarini qiyosiy örganiş) hamda pedagogik tavsiflaş metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot materiallari sifatida Özbekiston oliy ta'lim muassasalarining filologiya yönalişi böyiça öquv dasturlari, davlat ta'lim standartlari, şuningdek, mumtoz özbek-fors adabiyotidagi didaktik asarlar tanlab olindi.

Mazkur tadqiqotda asosiy e'tibor pedagogik eksperiment natijalariga emas, balki nazariy-metodik tahlil asosida konseptual modelni işlab çiqişga qaratildi. Taklif etilgan metodik tizimning amaliy samaradorligini kelgusida pedagogik tajriba-sinov işlari orqali örganiş va baholaş maqsadga muvofiq hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ötkazilgan tahlil filologiya ta'limi dasturlarida örganiladigan didaktik asarlarning janr va mazmun xususiyatlarini tizimlaştiriş imkonini berdi. 1-jadvalda mumtoz adabiyotimizning muhim didaktik namunalari hamda ularning asosiy ğoyaviy yönalişlari umumlaştirilgan holda keltirilgan.

1-jadval: **Filologiya yönalişi öquv dasturlarida örganiladigan asosiy didaktik asarlar**

№	Davr, muallif	Asar	Didaktik-ğoyaviy yönalişi	Janr xususiyati
1	**XI asr, Yusuf Xos Hojib**	"Qutadğu bilig"	Davlat boşqaruvi, adolat, aql-farosat	Didaktik-falsafiy doston
2	**XI asr, Kaykovus**	"Qobusnoma"	Turmuş odobi, kasb-hunar, oilaviy tarbiya	Nasriy pand-nasihatnoma
3	**XIII asr, Sa'diy Şeroziy**	"Guliston", "Böston"	Insoniy fazilatlar, adolat, saxovat	Aralaş nasr-nazm hikoyatlar
4	**XV asr, Alişer Navoiy**	"Mahbub ul-qulub"	Ijtimoiy toifalar axloqi, komil inson	Falsafiy-didaktik risola
5	**XVIII–XIX asr, Gulxaniy**	"Zarbulmasal"	Ijtimoiy tanqid, hayvonlar tili orqali saboq	Ramziy-satirik masal

1-jadval ma'lumotlaridan körinadiki, didaktik asarlar janr jihatdan bir-biridan farqlansa-da (falsafiy doston, nasriy pand-nasihatnoma, aralaş nasr-nazm hikoyat, falsafiy-didaktik risola, ramziy-satirik masal), ularning barçasida umumiy negiz - inson kamoloti, adolat, mehnatsevarlik va ijtimoiy adolat ğoyalari yotadi. Bu xilma-xillik talabalardan har bir asarga mos individual tahlil metodologiyasini qöllaşni talab qiladi, bu esa öz navbatida ularda universal emas, balki moslaşuvçan tahliliy kompetensiyani şakllantiriş zarurligini körsatadi.

Şuni ham qayd etiş lozimki, didaktik asarlarni öquv dasturida joylaştiriş tartibi ham metodik ahamiyatga ega. Xronologik tamoyilga köra, talabalar dastlab "Qutadğu bilig" va "Qobusnoma" kabi nisbatan qadimiy, falsafiy-axloqiy mazmuni murakkabroq asarlar bilan, söngra "Guliston", "Mahbub ul-qulub" hamda nisbatan tuşunarli, satirik uslubdagi "Zarbulmasal" bilan taniştiriladi. Bunday izçillik talabaning didaktik matnni idrok etiş tajribasini bosqiçma-bosqiç murakkablaştirib boriş imkonini beradi va 1-rasmda taqdim etilgan metodik tizimning "mazmun" bosqiçini amaliy jihatdan konkretlaştiradi.

Yuqoridagi tahlil asosida didaktik asarlar bilan ishlash kompetensiyasining tarkibiy komponentlari aniqlandi. 2-jadvalda ushbu komponentlar, ularning mazmuni va rivojlantiriş vositalari tizimlaştirilgan.

2-jadval: **Didaktik asarlar bilan ishlash kompetensiyasining tarkibiy komponentlari**

№	Komponent	Mazmuni	Rivojlantiriş vositasi
1	**Bilim (kognitiv) komponenti**	Asar matni, janr xususiyatlari, tarixiy-madaniy konteksti haqidagi bilim	Ma'ruza, mustaqil mutolaa, izohli luğatlar
2	**Tahliliy-interpretatsion komponent**	Matnni şarhlaş, ramziy-majoziy ma'nolarni oçiş, zamonaviylik bilan boğlaş	Seminar munozaralari, adabiy tahlil maşqlari
3	**Metodik-kasbiy komponent**	Asarni maktab/litsey şaroitida öqitiş usullarini biliş	Pedagogik amaliyot, nazariy-metodik seminarlar
4	**Ijodiy-amaliy komponent**	Didaktik ğoyalarni zamonaviy matn va loyihalarga köçiriş	Ijodiy topşiriqlar, loyiha işlari, inşo

2-jadvalda keltirilgan tört komponent özaro iyerarxik boğliqlikda rivojlanadi: bilim komponenti tahliliy komponent uçun zaruriy baza yaratadi, tahliliy komponent esa metodik-kasbiy komponentning şakllanişi uçun asos böladi, ijodiy-amaliy komponent esa barça oldingi komponentlarning integrallaşgan natijasi sifatida namoyon böladi. I. A. Zimnyayaning fikriça [7], kompetentlik nafaqat bilim, balki uni muayyan vaziyatda amalga oşira oliş qobiliyatidir; bu qaraş ayniqsa ijodiy-amaliy komponentning ahamiyatini asoslaydi.

Aniqlangan komponentlarning amaliyotda baholanişi uçun har biriga mos mezonlar işlab çiqildi. 3-jadvalda kompetensiya komponentlari, ularning namoyon böliş darajalari (past, örta, yuqori) va tegişli baholaş mezonlari keltirilgan.

3-jadval: **Kompetensiya komponentlarining namoyon böliş darajalari va baholaş mezonlari**

Komponent	Past daraja	Örta daraja	Yuqori daraja
Bilim (kognitiv)	Asar syujetini yuzaki biladi	Asar mazmuni va tarixiy kontekstini biladi	Asarni davr va janr tizimida çuqur biladi
Tahliliy-interpretatsion	Faqat mazmunni qayta hikoya qiladi	Asosiy ğoyani izohlay oladi	Ramziy-majoziy qatlamlarni mustaqil oçadi
Metodik-kasbiy	Dars işlanmasini namuna asosida tuzadi	Dars işlanmasini mustaqil tuzadi	Interfaol metodlarni ijodiy qöllaydi
Ijodiy-amaliy	Topşiriqni namuna asosida bajaradi	Ijodiy topşiriqni mustaqil bajaradi	Zamonaviy muammo bilan boğlab loyiha yaratadi

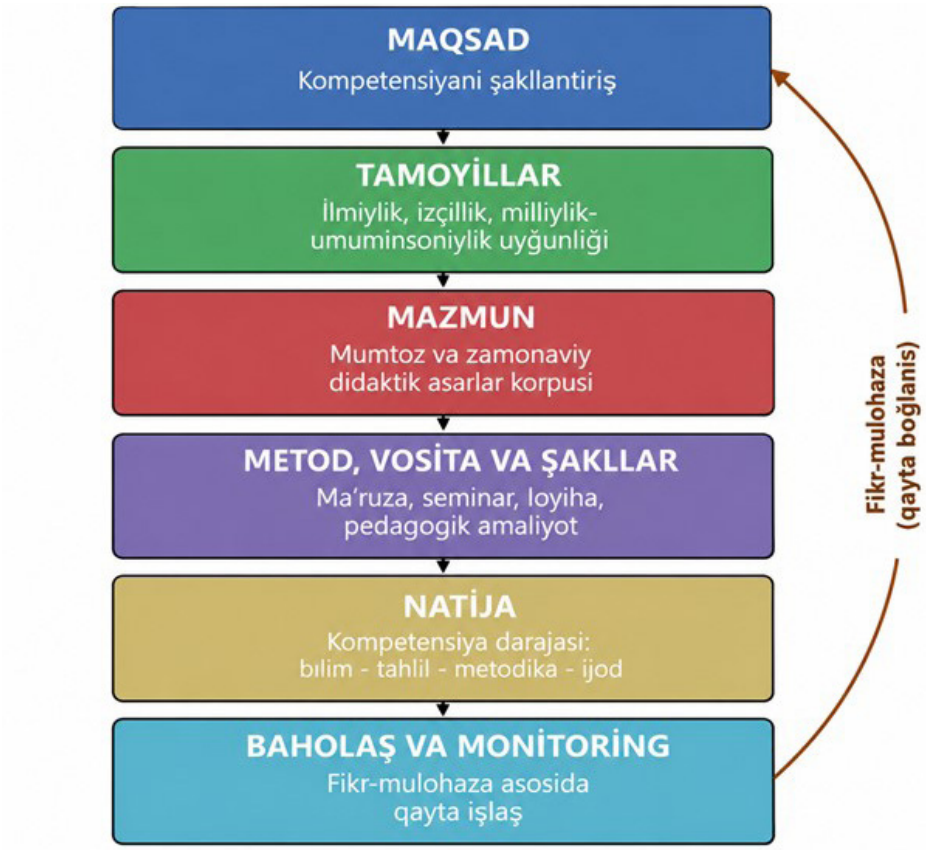
3-jadvalda taqdim etilgan üç bosqiçli baholaş mezonlari öqituvçiga har bir talabaning kompetensiya rivojlaniş dinamikasini aniq kuzatiş, şu asosda individual yondaşuvni ta'minlaş imkonini beradi. Bunday mezonlar tizimi, ayniqsa, metodik-kasbiy va ijodiy-amaliy komponentlarni baholaşda subyektivlikni kamaytirib, baholaşning obyektivligini oşiradi.

Yuqorida tavsiflangan komponentlarni rivojlantiruvçi yaxlit metodik tizimning tarkibiy bosqiçlari 1-rasmda aks ettirilgan.

1-rasmda taqdim etilgan model metodik tizimning beş bosqiçli izçil jarayon asosida taşkil etilişini ifodalaydi. Mazkur jarayonda maqsad (kompetensiyani şakllantiriş) tamoyillar orqali mazmun bilan boğlanadi, mazmun esa metod, vosita va şakllar yordamida kutilayotgan natijaga yönaltiriladi. Natijalar baholaş va monitoring bosqiçi orqali tahlil qilinib, keyingi faoliyat maqsadlarini aniqlashtirişga xizmat qiladi (fikr-mulohaza aloqasi). Bunday qayta aloqa mexanizmiga asoslangan tizim metodikani muntazam takomillaştirib boriş imkonini beruvçi dinamik model sifatida qaraşga asos yaratadi.

Alohida ta'kidlaş joizki, model doirasidagi "mazmun" bosqiçi 1-jadvalda tizimlaştirilgan didaktik asarlar korpusi bilan, "natija" bosqiçi esa 2-jadvalda keltirilgan tört komponent bilan bevosita boğliq holda loyihalaştirilgan. Mazkur boğliqlik taklif etilgan metodik tizimning nazariy asoslari va içki mantiqiy izçilligini yoritishga xizmat qiladi.

Şuningdek, model tarkibidagi "baholaş va monitoring" bosqiçini 3-jadvalda keltirilgan üç darajali mezonlar asosida amalga oşiriş nazarda tutilgan. Bu esa nazariy modelni amaliy baholaş vositalari bilan boğlaşga hamda uning oliy ta'lim jarayonida qöllaniş imkoniyatlarini kengaytirişga yordam berişi mumkin. Şu tariqa üçta jadval va konseptual model bir-birini töldiruvçi yaxlit ilmiy-metodik yondaşuv sifatida qaralişi mumkin.

1-rasm: **Didaktik asarlar bilan işlaş kompetensiyasini rivojlantirişning metodik tizimi**

Taklif etilgan modelning amaliy tatbiqini yoritiş maqsadida Kaykovusning "Qobusnoma" asari misolida qisqaça namuna keltiriş mumkin. Bilim komponenti darajasida talaba asarning yaratilgan davri, muallif şaxsi va qirq tört bobdan iborat tarkibiy tuzilişi haqida ma'lumotga ega böladi. Tahliliy-interpretatsion komponent darajasida talaba har bir bobdagi pand-nasihat zamirida ifodalangan ijtimoiy-axloqiy ğoyalarni, jumladan, kasb tanlaş, mehmondöstlik yoki sözga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bölişga oid maslahatlarning zamonaviy hayotdagi ahamiyatini mustaqil şarhlaşga harakat qiladi.

Metodik-kasbiy komponent darajasida talaba uşbu asar asosida akademik litsey yoki maktab öquvçilari uçun muammoli-izlanuvçan metodga tayangan dars işlanmasini tayyorlaydi. Ijodiy-amaliy komponent darajasida esa "Qobusnoma"dagi otadan farzandga nasihat şaklidagi janr xususiyatidan foydalanib, zamonaviy mavzuda, masalan, raqamli axborot madaniyati yuzasidan öz "zamonaviy nasihatnoma"sini yaratishi mumkin. Mazkur namuna tört komponentli modelni muayyan didaktik asar misolida amaliy jihatdan qöllaş imkoniyatlarini namoyon etadi.

Tadqiqotda taklif etilgan metodik yondaşuv Q. Husanboyeva va R. Niyozmetova [4] tomonidan yoritilgan umumdidaktik metodik tamoyillarga tayanadi hamda ularni didaktik janr asarlarining özига xos xususiyatlarini hisobga olgan holda rivojlantirişga qaratilgan. Q. Yöldoşevning sinçilik metodologiyasi [5] esa tadqiqotdagi tahliliy-interpretatsion komponentni nazariy jihatdan asoslaşda muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, badiiy matnning içki mazmuniy qatlamlarini tahlil qiliş didaktik asarlardagi allegorik va ramziy ifodalarni çuqurroq anglaşga yordam berişi mumkin.

A. V. Xutorskoyning kompetensiya va kompetentlikni farqlaşga oid ğoyalari [8] tadqiqotda taklif etilgan tört komponentli modelning metodologik asoslarini yoritishga xizmat qiladi. Mazkur yondaşuvga köra, "kompetensiya" me'yoriy talablar majmui sifatida, "kompetentlik" esa talabaning bilim, tahlil, metodika va ijodiy faoliyatga oid könikmalarini amaliy jarayonda namoyon etiş xususiyati sifatida talqin qilinişi mumkin. Şu nuqtayi nazardan, taklif etilgan metodik tizim me'yoriy talablar bilan bir qatorda, ularning talaba şaxsiy va kasbiy rivojlanişidagi amaliy ifodasini ham hisobga olişga yönaltirilgan.

Şuningdek, Ya. A. Komenskiyning "Buyuk didaktika" asarida [6] ilgari surilgan izçillik va tabiatga muvofiqlik tamoyillari zamonaviy ta'lim jarayonida ham muhim nazariy ahamiyatga ega. Taklif etilgan metodik tizimdagi bosqiçma-bosqiçlik tamoyili mazkur klassik didaktik qaraşlarni zamonaviy kompetensiyaviy yondaşuv bilan uyğunlaştiriş imkoniyatlaridan biri sifatida talqin etilişi mumkin.

MAKTAB TA'LİMİ SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

3-jadvalda taklif etilgan üç darajali baholaş mezonlarini L. S. Vygotskiyning "yaqin rivojlaniş zonasi" ğoyasi bilan boğliq holda izohlaş mumkin. Jumladan, talabaning "past" darajadan "yuqori" darajaga tomon rivojlanişi öqituvçi tomonidan taşkil etiladigan izçil, yönaltirilgan maşğulotlar orqali qöllab-quvvatlanişi mumkin. Şu jihatdan taklif etilgan metodik tizim kompetensiyani rivojlantirişning nafaqat mazmuniy, balki jarayoniy tomonlarini ham hisobga olişga qaratilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ötkazilgan tadqiqot filologiya yönalişi talabalarida didaktik asarlar bilan işlaş kompetensiyasi tört komponent - bilim, tahliliy-interpretatsion, metodik-kasbiy va ijodiy-amaliy komponentlardan taşkil topişini hamda ularni rivojlantiriş beş bosqiçli (maqsad - tamoyillar - mazmun - metod-vosita-şakllar - natija-baholaş) yaxlit metodik tizim doirasida samarali amalga oşirilişini körsatdi. Mumtoz didaktik asarlar ("Qutadğu bilig", "Qobusnoma", "Guliston", "Mahbub ul-qulub", "Zarbulmasal") özining janr-mazmun xilma-xilligiga qaramay, yagona axloqiy-tarbiyaviy negizga ega bölib, bu ularni yaxlit metodik tizim doirasida örganiş imkonini beradi.

Taklif etilgan metodik tizim modeli oliy ta'lim amaliyotida qöllanilganda, filologiya bitiruvçilarining nafaqat adabiyotşunoslik, balki kelgusi pedagogik faoliyatidagi kasbiy kompetentligini ham sezilarli darajada oşirişga xizmat qiladi.

Şu bilan birga, tadqiqot doirasida taklif etilgan model va baholaş mezonlari nazariy-konseptual xarakterga ega ekanligini alohida ta'kidlaş lozim. Ularning amaliy samaradorligini xolis baholaş uçun kelgusida turli oliy ta'lim muassasalarida pedagogik tajriba-sinov işlarini ötkaziş, olingan natijalarni statistik tahlil qiliş hamda modelni amaliyot talablariga muvofiq takomillaştirib boriş zarur. Bu esa mazkur tadqiqotni yakuniy emas, balki uşbu yönalişdagi keyingi ilmiy izlanişlar uçun boşlanğiç nazariy-metodik asos sifatida baholaş imkonini beradi.

Amaliy tavsiyalar

Tadqiqot natijalaridan kelib çiqib quyidagi tavsiyalar işlab çiqildi:

birinçidan, filologiya yönalişi öquv dasturlariga "Didaktik asarlar poetikasi va öqitiş metodikasi" nomli maxsus modul yoki fakultativ kursni kiritiş maqsadga muvofiq;

ikkinçidan, seminar maşğulotlarida an'anaviy mazmunni qayta hikoyalaş örniga matnni sinçilik metodologiyasi asosida çuqur tahlil qilişga qaratilgan muammoli-izlanuvçan topşiriqlardan foydalaniş tavsiya etiladi [5];

üçünçidan, talabalarning metodik-kasbiy komponentini rivojlantiriş maqsadida ularga pedagogik amaliyot davomida aynan didaktik asarlar asosida namunaviy dars işlanmalari tayyorlaş topşiriqlarini beriş zarur;

törtinçidan, ijodiy-amaliy komponentni rivojlantiriş uçun talabalarga mumtoz didaktik asarlardagi ğoyalarni zamonaviy ijtimoiy-axloqiy muammolar bilan boğlovçi ijodiy loyiha va inşo işlarini tizimli taşkil etiş tavsiya etiladi;

beşinçidan, taklif etilgan beş bosqiçli metodik tizimning amaliy samaradorligini aniqlaş maqsadida kelgusida pedagogik tajriba-sinov işlarini ötkaziş rejalashtirilişi lozim;

oltinçidan, 3-jadvalda taklif etilgan üç darajali baholaş mezonlarini kafedra miqyosida yagona reyting-baholaş tizimiga integratsiya qiliş, şu orqali talabalar kompetensiya darajasini semestrlar kesimida kuzatib boriş imkoniyatini yaratiş tavsiya etiladi;

yettinçidan, didaktik asarlarni öqitişda an'anaviy ma'ruza-seminar şakllari bilan bir qatorda raqamli ta'lim resurslari - elektron xrestomatiyalar, interaktiv testlar va onlayn munozara platformalaridan foydalaniş, bu esa zamonaviy talabalar auditoriyasining axborot iste'moli odatlariga moslaşgan holda kompetensiyani rivojlantiriş samaradorligini oşirişga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Özbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim töğrisida"gi ÖRQ-637-son Qonuni. - Available at: https://lex.uz/docs/-5013007
2. Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "Özbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgaça rivojlantiriş konsepsiyasini tasdiqlaş töğrisida"gi PF-5847-son Farmoni. - Available at: https://lex.uz/docs/-4545884
3. Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantiriş çora-tadbirlari töğrisida"gi PQ-2909-son Qarori. - Available at: https://lex.uz/docs/-3171590
4. Husanboyeva Q., Niyozmetova R. Adabiyot öqitiş metodikasi: darslik. - Toşkent, 2021.
5. Yöldoşev Q. Yoş bilan bahs: adabiy-tanqidiy maqolalar. - Toşkent: Şarq, 2005.
6. Komenskiy Ya. A. Velikaya didaktika [Buyuk didaktika]. - Moskva: Uchpedgiz, 1955 (1657-yilgi asl naşr asosida). In Russ.
7. Zimnyaya I. A. Klyuchevye kompetentnosti kak rezultativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo podxoda v obrazovanii. - Moskva: Issledovatelskiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2004. In Russ.
8. Xutorskoy A. V. Klyuchevye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannoy paradigmy obrazovaniya // Narodnoe obrazovanie. - 2003. - № 2. - S. 58–64. In Russ.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(3)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.